

ACTES

REVIURE EL PATRIMONI

La gestió d'intangibles: reptes i oportunitats

PRESENTACIÓ

Reviure el patrimoni és una jornada de treball que convoca anualment el Museu Comarcal de Cervera amb la voluntat de debatre entorn aquells aspectes que afecten directament la conservació, l'estudi i la difusió del nostre patrimoni. La passada edició es va dedicar a la utilització del patrimoni com a eix vertebrador de noves rutes turístiques que han de contribuir a la dinamització del territori, amb una especial atenció a la nova ruta del Camí de Sant Jaume de Galícia a Catalunya. En la present convocatòria volem continuar aprofundint en aquest tema amb la identificació, estudi i formalització del patrimoni intangible català i la seva utilització com a recurs amb un fort potencial turístic que fins al moment ha estat poc explotat. En aquest sentit, aquesta nova jornada es planteja com una plataforma de debat sobre els nous recursos i els reptes que s'obren amb la gestió d'intangibles amb una especial mirada al Mapa Nacional dels Recursos Turístics Intangibles de Catalunya.

PROGRAMACIÓ

Divendres, 30 d'octubre de 2010

A les 10 h

Presentació i lliurament de documentació

De 10.30 a 11.30 h

L'aprofitament turístic de l'intangible:

llegendes, mites i tradicions.

Jaume Font, subdirector general d'Ordenació Turística

D'11.30 a 12 h

Pausa – cafè

De 12 a 13 h

Patrimoni intangible i turisme:

viabilitat i limitacions estructurals.

Llorenç Prats, professor d'antropologia social de la Universitat de Barcelona

De 13 a 14 h

Debat

De 14 a 16 h

Dinar

De 16 a 18 h

Iniciatives al territori

Espais escrits. Xarxa del patrimoni literari català.

Montserrat Caba, vocal d'Espais escrits i directora del Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu

La ruta 1714.

Magda Gassó, cap de Gestió de Difusió i Documentació del Museu d'Història de Catalunya.

El Món Indià.

Eva Casals, coordinadora de la Xarxa de Municipis Indians.

El naixement de la Generalitat de Catalunya.

Carme Bergés, directora del Museu Comarcal de Cervera

L'aprofitament turístic de l'intangible: llegendes, mites i tradicions.

Jaume Font, subdirector general d'Ordenació Turística

● **Emmarcament: La política turística del DIUE**

Un full de ruta i uns principis d'actuació: el Pla Estratègic del Turisme a Catalunya 2005-2010 (PETC).

Document que defineix les línies de treball i els objectius de país a aconseguir respecte a la implantació, la gestió i el desenvolupament social i territorial del turisme, com també per impulsar la promoció turística del país.

Objectius bàsics del PETC-2005-10:

- Mantenir el paper Catalunya entre les primeres destinacions turístiques del món i el paper de motor econòmic del sector turístic.
- Afrontar els reptes que plantegen la globalització i el nou context internacional en el camp del turisme.
- Gestionar una adequada implantació territorial i social del turisme, d'acord amb el Codi Ètic del Turisme i la carta Europea del Turisme Sostenible.
- Impulsar la coordinació-cooperació dels agents-actors del sector i la innovació en matèria de turisme.

Principis inspiradors del PETC-2005-10 en matèria de ordenació, programació i promoció turístiques:

- Sostenibilitat (ambiental, social, cultural)
- Identitat cultural
- Qualitat
- Innovació
- Orientació a la demanda
- Competitivitat
- Turisme al servei del ciutadà
- Equilibri territorial
- Desestacionalització

Els 10 Programes d'Actuació del PETC-2005-10

- 1.- Territori, paisatge i societat
- 2.- Foment i integració de productes turístics
- 3.- Identificació i potenciació dels trets diferencials de l'oferta turística
- 4.- Màrqueting i promoció
- 5.- Modernització i millora de la informació turística
- 6.- Qualitat
- 7.- Formació i recursos humans en turisme
- 8.- Recerca aplicada, tecnologia i innovació
- 9.- Enfortiment institucional i sectorial i marc normatiu
- 10.- Comunicació i sensibilització

Instruments de gestió del DIUE per aplicar el PETC

SECRETARIA DE COMERÇ I TURISME / DIRECCIÓ GENERAL DE TURISME

- Subdirecció General d'Ordenació Turística
Legislació. Reglamentació. Inspecció. Sanció
- Subdirecció General de Programació Turística
Planificació. Informació i comunicació. Qualitat. Formació
- Observatori del Turisme
Estudis i treballs tècnics. Estadístiques. Innovació

PROMOCIÓ TURÍSTICA

De Turisme de Catalunya a l'Agència Catalana de Turisme (ACT)

El Mapa nacional de l'oferta i dels productes turístics

S'enquadra en el Programa 2 del PETC-2005-10

Foment i integració de productes turístics

- Elaborar el mapa nacional de l'oferta i dels productes turístics.

MAPA NACIONAL DE L'OFERTA I DELS PRODUCTES TURÍSTICS DE CATALUNYA

Primera Part

Patrimoni natural i cultural: Usos turístics i productes

1. Medi natural i paisatge cultural

- 1.1. Turisme i clima
- 1.2. Litoral i platges
- 1.3. Espais naturals protegits
- 1.4. Itineraris de natura: senderisme i rutes de natura
- 1.5. Paisatge i activitat turística
- 1.6. Patrimoni rural i turisme

2. Història i Cultura

- 2.1. Patrimoni històric
- 2.2. Arquitectura i disseny
- 2.3. Producció artística i artesanía
- 2.4. Llocs i edificis religiosos
- 2.5. Xarxes i rutes històriques i culturals
- 2.6. Museus i col·leccions
- 2.7. Activitats culturals (música, teatre, dansa)
- 2.8. Festes i tradicions
- 2.9. Gastronomia i rutes enogastronòmiques

3. Recursos naturals, activitat turística i esport

- 3.1. Neu i estacions d'esquí i muntanya
- 3.2. Espai costaner i activitat nàutica- esportiva
- 3.3. Fauna i activitats turístiques
- 3.4. Camps de golf
- 3.5. Noves activitats turístiques i recreatives en el medi natural

4. Equipaments de recreació, oci i salut

- 4.1. Parcs temàtics i d'oci
- 4.2. Casinos
- 4.3. Equipament comercial, oci i turisme
- 4.4. Centres de salut i estacions termals

5. Organització d'esdeveniments i atracció de visitants

- 5.1. Grans manifestacions culturals
- 5.2. Grans manifestacions esportives
- 5.3. Congressos i turisme de negocis

Segona Part

Oferta i demanda turística: anàlisi sectorial i territorial

1. Anàlisi i avaluació de l'oferta d'allotjaments i serveis principals

- 1.1. Allotjaments hotelers
- 1.2. Càmpings
- 1.3. Apartaments i habitatges d'ús turístic
- 1.4. Establiments de turisme rural
- 1.5. Restaurants i similars
- 1.6. Altres allotjaments d'ús turístic i recreatiu
- 1.7. Oficines de turisme i informació turística
- 1.8. Les agències de viatge i la seva comercialització

2. Els turistes: anàlisi de les tipologies i perfils

- 2.1. Anàlisi del flux turístic: trets generals i estructura espacial
- 2.2. Els viatgers estrangers
- 2.3. Els viatgers espanyols
- 2.4. Els viatgers catalans

3. L'oferta i els productes segons els operadors estrangers

- 3.1. Anàlisi de mercat: la Catalunya que es ven a les principals guies turístiques
- 3.2. Anàlisi de mercat: la Catalunya que venen els TT.OO.

4. Turismes i entorns geogràfics

- 4.1. Turisme en espais litorals
- 4.2. Turisme a l'espai rural
- 4.3. Turisme a la muntanya
- 4.4. Turisme urbà
- 4.5. Barcelona, ciutat turística

5. Turisme i estructura socioeconòmica

- 5.1. Dimensió econòmica del turisme
- 5.2. Activitats turístiques i especialització productiva de l'espai
- 5.3. Canvis demogràfics i socials associats al turisme

6. Turisme i estructura territorial

- 6.1. Organització espacial de l'Administració Turística
- 6.2. Infraestructures i mitjans de transport
- 6.3. Impacte ambiental del turisme a Catalunya
- 6.4. Turisme i canvi climàtic
- 6.5. Articulació territorial del turisme

Les altres accions del Programa 2 del PETC 2005-10 (Foment i integració de productes turístics)

- Elaborar el mapa nacional de l'oferta i dels productes turístics
- Crear l'Agenda Turística de Catalunya
- Crear grans rutes nacionals (Camí de St. Jaume, Pirineu Comtal, etc.)
- Crear la xarxa de Centres d'Acol·lida Turística de Catalunya (CAT)
- Categoritzar i prioritzar els productes i els segments turístics

Exemples d'actuacions derivades del PETC

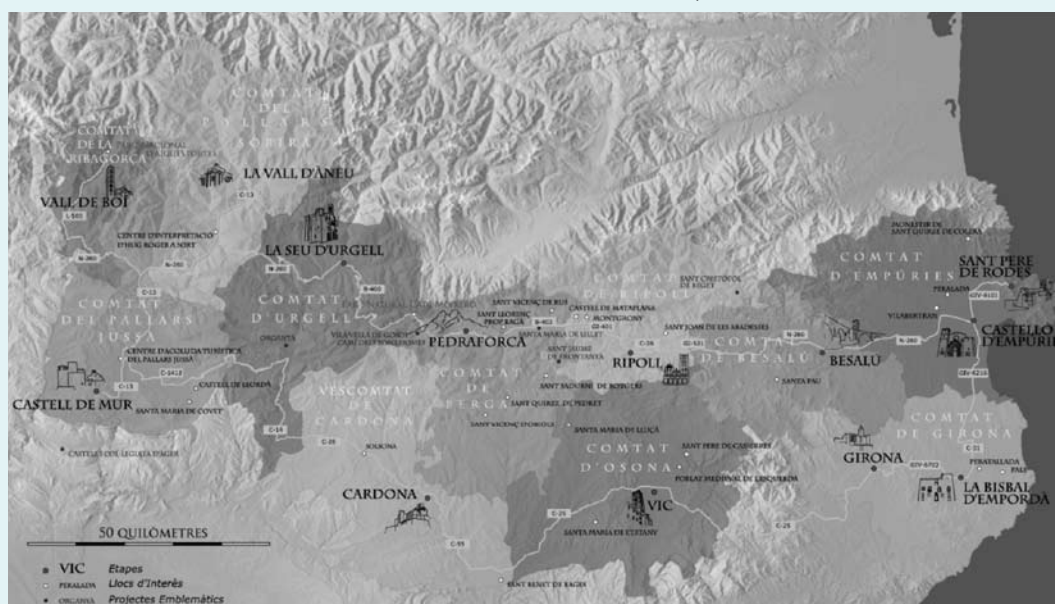
Les grans rutes nacionals:

- Camí de St. Jaume (Cervera)
- Pirineu Comtal
- Xarxa de Centres d'Acollida (CAT)
- CAT de Cervera: la Generalitat

PIRINEU COMTAL. RUTES DEL NAIXEMENT DE CATALUNYA

6. DEFINICIÓ CONCEPTUAL DE LA RUTA: LLOCS, PUNTS I CARRETERES

6. DEFINICIÓ CONCEPTUAL DE LA RUTA: LLOCS, PUNTS I CARRETERES

La ruta proposa recórrer els territoris d'antics comtats que van ser escenari de la configuració i naixement de Catalunya:

- Comtat de Berga: a l'ombra del Pedraforca.
- Comtat de Besalú: la Cort d'en Tallaferro.
- Vescomtat de Cardona: els reis sense corona.
- Comtat de Cerdanya: l'origen de la nissaga comtal
- Comtat d'Empúries: el comtat independent.
- Comtat de Girona: la frontera de l'imperi.
- Comtat d'Osona: clau de volta de la Catalunya Vella.
- Comtat de Pallars Jussà: els senyors de la muntanya.
- Comtat de Pallars Sobirà: romànic entre muntanyes.
- Comtat de Ribagorça: la llum de les imatges.
- Comtat de Ripoll: terra de Comtes i Abats.
- Comtat d'Urgell: una catedral entre heretges i sants.
- Terres de l'Aran: la Querimonia

No hi ha inclosos els comtats que actualment pertanyen territorialment a França, és a dir, Rosselló, Vallespir i Conflent.

L'elaboració del mapa: dos eixos de treball:

Atles nacional de l'oferta i dels productes turístics de Catalunya

En curs de realització (2007-08), mitjançant conveni subscrit amb la Universitat de Barcelona. L'objectiu de l'Atles, dirigit pel Dr. Francesc López Palomeque, és conèixer i cartografiar l'oferta turística realment existent a Catalunya. L'Atles permetrà conèixer amb detall on hi ha els principals actius o dèficits en matèria de producte turístic, des dels segments tradicionals fins els productes més innovadors.

Mapa Nacional dels recursos turístics intangibles de Catalunya

Realitzat durant l'any 2007 per un equip de la UAB (Grup de Recerca consolidat Manuscrits) dirigit pel Dr. Antoni Simon. L'objectiu del mapa es posar a l'abast del sector turístic el potencial de Catalunya en matèria de recursos turístics intangibles (bruixeria, imaginari, mitomanies, etc.).

<http://www.ub.edu/mapaturismecat/ARTS/010.html>

2.6 Museus i col·leccions [Llorenç Prats Canals]

El museus i el turisme

Lògica de la distribució territorial dels principals museus i col·leccions a Catalunya

La dinàmica del turisme vinculat amb els museus

Problemes i perspectives dels usos turístics dels museus a Catalunya

Per a saber-ne més: <http://www.ub.edu/mapaturismecat/ARTS/126.html#a1>

Què entenem per patrimoni intangible (Intangible Heritage; Patrimoine immatériel)

Allò que podem identificar en un sentit ampli amb la cultura d'un poble i les seves expressions més genuïnes, des de les tradicions i festes populars fins els llocs de memòria relacionats amb fets d'especial significació, sigui històrica o llegendària.

L'intangible s'associa a Patrimoni immaterial: El Misteri d'Elx o la Patum de Berga són dos bons exemples del patrimoni immaterial dels Països Catalans reconegut per la UNESCO.

La revalorització actual de l'intangible

En els darrers anys hi ha un interès creixent pel patrimoni històric i intangible que té dimensions globals, fenomen motivat en part pels sentiments d'individualitat, manca d'arrelament i desestructuració propis de les societats postmodernes.

A Catalunya –i a tot arreu– hi ha una veritable “fam d'història”, com ho prova l'èxit de la novel·la històrica i de les publicacions i els programes de divulgació històrica.

El perquè d'un Mapa de recursos turístics intangibles

La "fam d'història" o d'històries que singularitzin els llocs i els atorguin una identitat s'ha traslladat al terreny del turisme, amb el desenvolupament del que s'ha anomenat Turisme experiencial o Turisme vivencial.

Catalunya, entesa com a una destinació turística madura i diversificada, ha d'incorporar totes aquestes noves ofertes turístiques si vol mantenir el seu paper capdavanter en el context turístic internacional.

Destinacions emergents, com Escòcia, o destinacions madures com la Provença o la Toscana, fonamenten avui la seva promoció turística en els seus valors intangibles, des dels mites i llegendes associades a grans personatges històrics fins a la gastronomia o l'art de viure

El perquè d'un Mapa de recursos turístics intangibles

Què aporta el mapa d'intangibles:

- Contribueix a impulsar la creació de nous productes turístics vinculats al turisme vivencial i de l'experiència personal.
- Articula una oferta turística integral, complementària dels productes turístics convencionals, propis d'una destinació madura.
- Contribueix a la creació d'una oferta turística singular, competitiva i desestacionalitzada.
- Contribueix al reequilibri territorial perquè possibilita el desenvolupament de noves destinacions turístiques emergents que fins ara no han pogut posar en valor tot el seu potencial turístic.
- Configura Catalunya com a una destinació amb identitat, que posa en valor la seva pròpia singularitat, de la mateixa manera que destinacions emergents com Escòcia, Toscana o la Provença.

Característiques del Mapa Nacional dels recursos turístics intangibles de Catalunya

Objectius: Donar a conèixer i posar a l'abast del sector turístic tot el potencial de Catalunya en matèria de recursos turístics intangibles (bruixeria, imaginar, mitomanies, bandolerisme, etc.).

Continguts: Redacció de 40 fitxes relacionades amb tot allò intangible que pot ser susceptible d'aprofitament turístic, des dels carlins o els indians fins al bandolerisme o la petja d'ordes militars medievals com els temparis.

Realització: Grup de Recerca consolidat **Manuscrits**, de la UAB, dirigit pel Dr. Antoni Simon. Per a la redacció de les fitxes d'intangibles s'ha comptat amb la col·laboració de més d'una vintena d'especialistes en les diverses matèries objecte d'estudi.

Continguts bàsics de cada fitxa: descripció del fet històric; principals localitzacions a Catalunya, valoració i possibilitats de posada en valor turístic.

Llista de fitxes i autors

- Fitxa 1: Paleolític (Manela Delgado Quintela)
- Fitxa 2: Neolític (Manela Delgado Quintela)
- Fitxa 3: Ibers (Pere Izquierdo)
- Fitxa 4: La Catalunya grega (Borja Antela i Jordi Cortadella)
- Fitxa 5: La Catalunya romana (Borja Antela i Jordi Cortadella)
- Fitxa 6: Musulmans i moriscos (Meritxell Bru Ventayol)
- Fitxa 7: Catalunya filla d'Europa (Òscar Jané)
- Fitxa 8: Bons Homes: càtars catalans (Meritxell Bru Ventayol)
- Fitxa 9: La cacera de bruixes (Agustí Alcoverro Pericay)
- Fitxa 10: La Catalunya Mística (Ignasi Fernández Terricabras)
- Fitxa 11: L'Esplendor medieval (Núria de Lucas Val)
- Fitxa 12: Els remences (Albert Botran i Oriol Junqueras)
- Fitxa 13: Els jueus (Javier Antón Pelayo)
- Fitxa 14: Ordes militars i castells (Meritxell Bru Ventayol)
- Fitxa 15: Renaixement i Barroc (Montse Jiménez)
- Fitxa 16: Bandolerisme (Òscar Jané)
- Fitxa 17: Fortificacions (Antonio Espino López)
- Fitxa 18: Corsarisme i defensa (Agustí Alcoverro Pericay)
- Fitxa 19: La Guerra dels Segadors (Antonio Espino López)
- Fitxa 20: Guerra de Successió (Conxita Mollfulleda i Vinyallonga)

- Fitxa 21: La industrialització a Catalunya (Núria de Lucas i Jaume Perarnau)
- Fitxa 22: La vinya, el vi i l'aiguarent (Maria Antònia Martí Escayol)
- Fitxa 23: Guerra del Francès (Manela Delgado i Ferran Toledano)
- Fitxa 24: Carlins (Ferran Toledano)
- Fitxa 25: Ferrocarril (Núria de Lucas Val)
- Fitxa 26: Romanticisme (Montserrat Comas i Güell)
- Fitxa 27: El catalanisme (Albert Botran i Ferran Toledano)
- Fitxa 28: Modernisme. Antoni Gaudí (Daniel Solé Lladós)
- Fitxa 29: Avantguardes artístiques (Conxita Mollfulleda i Vinyallonga)
- Fitxa 30: Catalunya acadèmica (Conxita Mollfulleda i Vinyallonga)
- Fitxa 31: Història de l'esport (Carles Santacana Torres)
- Fitxa 32: Obrerisme, sindicalisme i anarquisme
- Fitxa 33: Electricitat i aprofitament de l'aigua (Maria Antònia Martí Escayol)
- Fitxa 34: Indians (Oriol Junqueras i Vies)
- Fitxa 35: La Guerra Civil de 1936-39 (Albert Botran i Oriol Junqueras)
- Fitxa 36: Batalla de l'Ebre (Oriol Junqueras i Vies)
- Fitxa 37: Exilis (Enric Pujol Casademont)
- Fitxa 38: Migracions del segle XX (Martí Marín Corbera)
- Fitxa 39: Maquis (Oriol Junqueras i Vies)
- Fitxa 40: Mitomanies (Gerard Sesé Lara)

Tres exemples de fitxes del mapa d'intangibles

Fitxa 9: La cacera de bruixes (Agustí Alcoberro Pericay)

Fitxa 13: Els jueus (Javier Antón Pelayo)

Fitxa 16: Bandolerisme (Òscar Jané)

Fitxa 9: La cacera de bruixes (Agustí Alcoberro Pericay)

Títol descriptiu: La cacera de bruixes

Localitzacions principals: Viladrau (Guilleries), Cervera i Sant Feliu Sasserra.

Altres localitzacions: hi ha tradició popular vinculada a la bruixeria a Cadaqués, Llers, Vallgorguina, Molins de Rei, Solivella, Vimbodí i Altafulla.

Equipaments i recursos existents: A Viladrau se celebra per Tots Sants el Ball de Bruixes. A Cervera s'hi celebra l'Aquelarre a finals d'agost. A Sant Feliu Sasserra s'hi celebra una fira anual a la fi d'octubre i s'està creant un centre d'interpretació de la bruixeria.

Valoració: Fins ara pràcticament no s'ha posat en valor turístic el patrimoni immaterial vinculat a la bruixeria, tret del cas de Cervera. L'exposició *Per bruixa i metzina. La cacera de bruixes a Catalunya*, presentada al Museu d'Història de Catalunya el 2007, i el catàleg que l'acompanya, assenyalen un punt d'inflexió en aquest sentit.

FITXA 13: ELS JUEUS (Javier Antón Pelayo)

Títol descriptiu: Els jueus: la història de la tolerància i de la intolerància

Localitzacions principals: Girona, Barcelona i Besalú

Altres localitzacions: L'herència jueva és notable a Catalunya, que compta amb moltes ciutats que podrien posar en valor el seu llegat jueu. És el cas de Lleida, Tortosa, Tarragona, Vic, Manresa, Cervera o Montblanc, entre altres llocs.

Equipaments i recursos existents: Només Girona, Barcelona i Besalú tenen una oferta turística específica lligada al patrimoni jueu, amb l'existència de museus (com el Museu Jueu de Girona, inaugurat el 2001), entitats i programes de recuperació de l'herència jueva. En tots aquests casos s'ofereixen visites guiades.

Valoració: Girona, Barcelona i Besalú formen part de la Red de Juderías de España, que s'integra en el Gran Itinerari Europeu del Patrimoni Jueu, reconegut pel Consell d'Europa de la mateixa manera que el Camino de Santiago, el Legado Andalús i el Camino de la Lengua Castellana. Tret d'aquests casos, fins ara pràcticament no s'ha posat en valor el patrimoni material i immaterial vinculat al llegat jueu, de manera que el seu potencial de creixement és enorme a Catalunya.

Fitxa 16: Bandolerisme (Òscar Jané)

Títol descriptiu: El bandolerisme romàntic a Catalunya

Localitzacions principals: Muntanya mitjana de l'interior català, sobretot a Osona i la Selva, escenari de les gestes dels bandolers més populars com Perot Rocaguinarda, Serrallonga i Tocasons. A Osona cal citar Vic, Oristà, Taradell i Viladrau i, a la Selva, Sant Hilari Sacalm (Querós) i Susqueda.

Altres localitzacions: el bandolerisme va deixar la seva petja a gairebé tot Catalunya, des de Barcelona, on fou executat Serrallonga, fins a Valls, ciutat vinculada al bandoler la Pera, immortalitzat per Lluís Llach en la cançó el Bandoler.

Equipaments i recursos existents: Els consells comarcals d'Osona i la Selva impulsen rutes vinculades a la vida de bandolers Serrallonga i Rocaguinarda, que inclouen visites guiades (a la casa natal, per exemple) i teatralització de les seves gestes en escenaris singulars com Sant Pere de Casseres.

Valoració: El potencial de creixement dels productes turístics lligats al bandolerisme (o bé a fets semblants com els camins de contrabandistes) és enorme a Catalunya. A dia d'avui pràcticament no es disposa d'equipaments lligats al bandolerisme, tot i la seva popularitat a Catalunya.

Cloenda: el valor turístic de la identitat

Globalització i identitat

El sentit del lloc en un món de "no llocs": el *genius locci* avui

Autenticitat *versus* mixtificació: el turisme aterritorial: Cancún?

Fins on és possible preservar el binomi identitat-autenticitat?

Identitat i autenticitat com a producte turístic

Eclosió dels productes turístics basats en l'identitat-autenticitat

Catalunya com a paradigma: Una aposta per l'economia de la identitat

CLOENDA:

Aprofitament turístic de l'intangible i economia de la identitat

En un món global el desenvolupament turístic de Catalunya s'ha de fer a partir dels propis valors i de la pròpia identitat. Així ho subratllava Antoni Muntanyola l'any 1932 en el llibre *l'Organització turística de Catalunya*:

"No tractem de modificar radicalment les nostres habituds... no pretenguem entrar de cop i a costa de violències a la high-life de les poblacions de moda (...) Interessa als pobles com als individus ésser ells mateixos, i sense deixar d'ésser, créixer i perfeccionar-se.."

Miquel dels Sants Oliver

Patrimoni intangible i turisme: viabilitat i limitacions estructurals

Llorenç Prats, professor d'antropologia social de la Universitat de Barcelona

● Què és el patrimoni intangible? És el mateix intangible que immaterial?

Intangible: que no pot ser tocat.

Immaterial: que no és material = que no és format de matèria = allò que, ensems amb l'energia, constitueix l'univers físic.

(Diccionari de la llengua catalana de l'institut d'estudis catalans, ed. 2007)

És a dir, que mentre el concepte d'intangible ens parla d'allò que no pot ser tocat, però sí que pot ser mirat, escoltat i olorat (segurament no degustat perquè implica el tacte), el d'immaterial ens parla d'allò que, en mancar de matèria, no pot ser percebut pels sentits, només pensat.

Ens trobem davant d'una doble contradicció:

En aquest fòrum i en d'altres segurament parlem d'intangible quan volem dir immaterial : mites, llegendes, històries, tradicions... en el sentit que aquí se'n parla, només poden ser evocades, o representades, però en el moment en que se les representes, l'artifici els faria perdre la seva autenticitat i per tant el seu caràcter patrimonial.

La unesco, curiosament, utilitza, segons les llengües, un o altre terme:

Le patrimoine culturel immatérielles pratiques, représentations et expressions, les connaissances et savoir-faire que les communautés et les groupes et, dans certains cas, les individus, reconnaissent comme partie intégrante de leur patrimoine culturel. Ledit patrimoine, appelé parfois "patrimoine culturel vivant", concerne les domaines suivants : les traditions et expressions orales, les arts du spectacle, les pratiques sociales, rituels et événements festifs, les connaissances et pratiques concernant la nature et l'univers, les savoir-faire liés à l'artisanat traditionnel.

Intangible heritage intangible cultural heritage is the practices, expressions, knowledge and skills that communities, groups and sometimes individuals recognise as part of their cultural heritage. Also called living cultural heritage, it is usually expressed in one of the following forms: oral traditions; performing arts; social practices, rituals and festive events; knowledge and practices concerning nature and the universe; and traditional craftsmanship.

Per tant la qüestió és: a què ens referim exactament quan parlem de revivir el patrimoni, la gestió d'intangibles, o de l'aprofitament turístic de l'intangible o de patrimoni, intangibles i turisme?

D'entrada, vistes les definicions anteriors, crec que hauríem de convenir que quan diem intangible ens referim a intangible i-o immaterial, i viceversa.

A partir d'aquí, entenc que es pot donar una triple casuística respecte al patrimoni intangible i-o immaterial que no és superflu de diferenciar:

L'evocació, ja sigui del passat, del geni o de fenòmens extraordinaris.

La recreació de fets normalment històrics o llegendaris

La manifestació de fenòmens patrimonials diversos

L'evocació, turísticament parlant, és un valor afegit que pot ser objecte d'una activació (activitat) específica. Però no necessàriament. L'evocació pot estar present en qualsevol aspecte del producte o de la destinació turística: a l'escenari o paisatge, a l'allotjament i la restauració o als materials promocionals. De fet és corrent que així sigui.

La recreació pot tenir un interès turístic però no té rellevància patrimonial perquè atempta contra el seu axioma principal: l'autenticitat percebuda.

Podríem dir que l'essència del turisme és el joc el lleure; mentre que l'essència del patrimoni és la religió la

religió de la pàtria o de les pàtries. Aquests dos principis poden entrar en conflicte.

La manifestació és autèntica, l'única manera de poder viure certs elements patrimonials, però té, com veurem, certes limitacions turístiques.

● Figures d'activació patrimonial

El patrimoni del que realment podem gaudir és un patrimoni activat, no només valorat o posat en valor (és a dir: reconegut com a tal), sinó activat (és a dir posat en exposició, integrat en un discurs i visitable o experimentable). Podem distingir tres figures conceptuals elementals d'activació patrimonial:

L'objecte (individualment o conjunt d'objectes delimitats per un perímetre): museus i col·leccions

El lloc (o site) que cal copsar d'una manera holística o gestàltica: edificis, monuments, jaciments, parcs...

Les manifestacions (que fan referència a aquell patrimoni que només existeix si es reproduceix o es representa): patrimoni musical, literari, escènic, científic, festiu... gastronòmic!

Si volem mantenir el símil religiós, podríem parlar, respectivament, de relíquies (els objectes), santuaris (els llocs) i rituals (les manifestacions).

Òbviament aquestes figures elementals es combinen i s'hibriden en figures complexes que, tanmateix, no les desnaturalitzen.

● Turisme i patrimoni intangible o immaterial

Si de tota la casuística que hem examinat (evocació, recreació, objectes, lloc, manifestació) eliminem aquella en què la presència material o tangible del patrimoni és imprescindible (encara que també pugui contenir elements immaterials o intangibles) ens queden les evocacions, les recreacions i les manifestacions.

Recordem:

Les recreacions, que poden ser turísticament interessants, cal separar-les netament del patrimoni, perquè no ho són (els falta l'autenticitat) i el visitant (sigui turístic o no) no vol ser enganyat.

Les evocacions poden funcionar com a valor afegit a qualsevol altre element, però si es plantegen com a activitats independents corren el risc d'esdevenir recreacions.

Les manifestacions són les figures de patrimoni immaterial o intangible més potents, però estan subjectes a algunes limitacions.

Limitacions turístiques de les manifestacions patrimonials

El patrimoni es constitueix com a tal a partir de tres principis:

- El passat
- La genialitat creativa o destructiva
- La naturalesa verge, no contaminada per la presència humana

En conseqüència:

- Totes aquelles manifestacions vinculades a la naturalesa i/o el passat es troben territorialment localitzades (*Una festa, un volcà...*)

- En canvi les manifestacions vinculades a la genialitat no necessàriament

(*Vg. L'exemple d'Ernest Lluch i la representació de l'òpera Pirineus de Felip Pedrell a l'estany de Panticosa*)

- Hi ha manifestacions patrimonials no aptes per a la visita turística

(*l que tanmateix es promocionen turísticament, com la Patum, per exemple, o les Festes de Gràcia*)

- Hi ha un gran diferencial d'atracció turística de les manifestacions patrimonials segons principis diversos com la seva profunditat (el seu valor) patrimonial, d'una banda, i la seva espectacularitat de l'altra.

(Això obliga a ajustar les expectatives. Vg. el meu article *La viabilidad turística del patrimonio*)

Finalment les manifestacions patrimonials s'han de plegar (si volen funcionar en aquest camp) a les característiques bàsiques de l'oferta i la demanda turístiques.

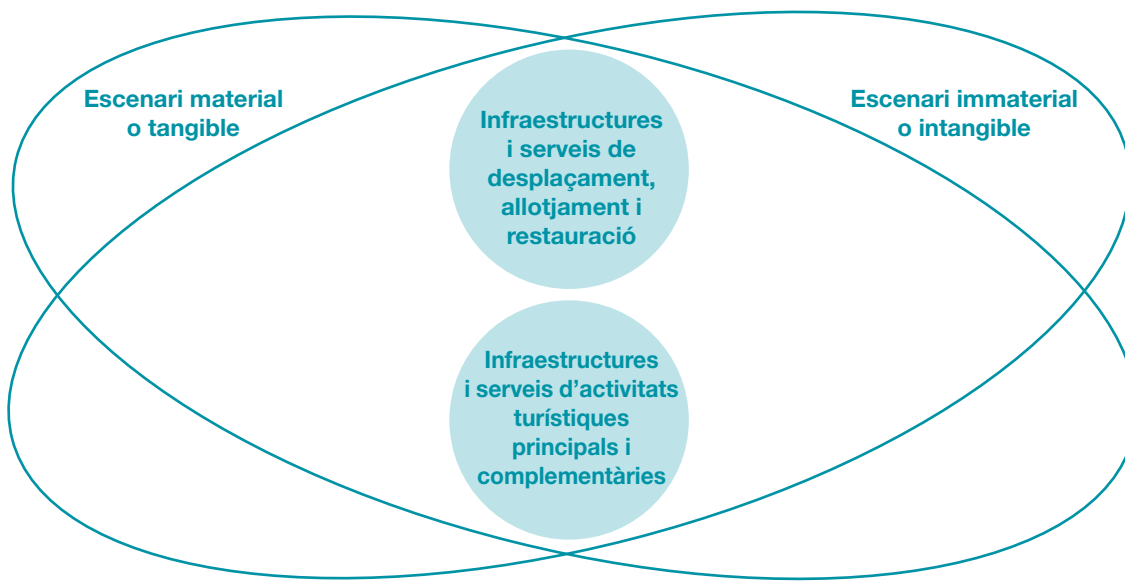
● Característiques bàsiques de l'oferta i la demanda turística

L'oferta i la demanda turística s'interrelacionen a través de productes i/o destinacions

Els productes (en sentit ampli) o destinacions (en sentit restringit) tenen unes característiques estructurals comunes i generalitzables a tots ells.

Si falla alguna d'aquestes característiques, especialment la infraestructura d'allotjament i restauració, la comercialització turística no serà possible

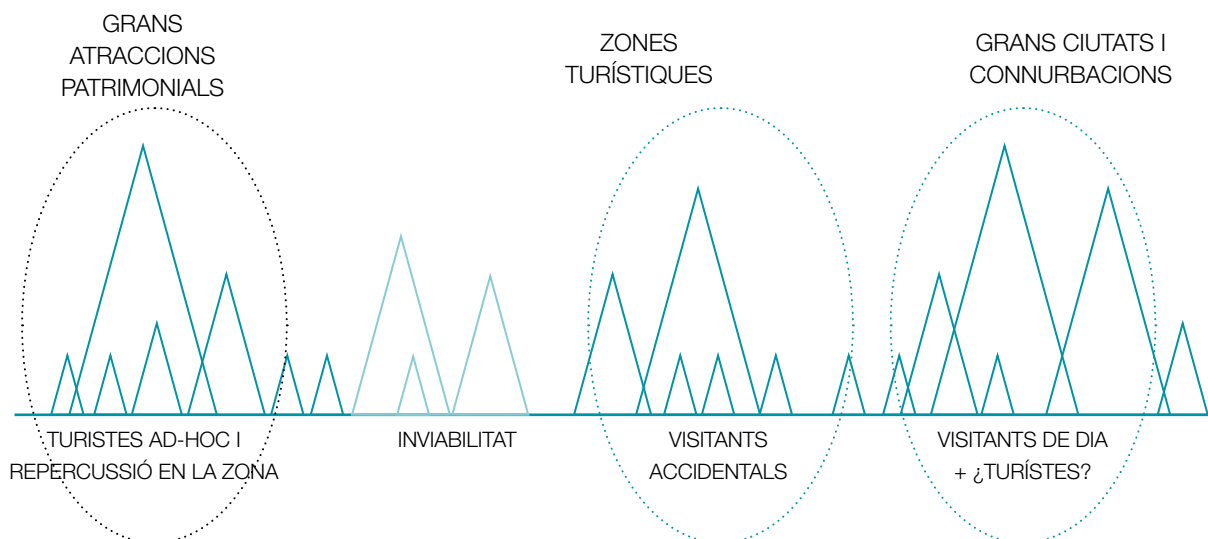
ESTRUCTURA DEL PRODUCTE TURÍSTIC EN FASE DE CONSUM

Finalment, cal ser conscient de la potencialitat de les manifestacions activades i del producte-destinació turística en general i adoptar un posicionament de mercat conseqüent i realista i una comercialització adequada

La promoció és només el darrer pas (encara que no per això menys important), però en cap cas la promoció pot substituir una anàlisi rigorosa de la viabilitat turística en funció del potencial, el posicionament i la comercialització.

SITUACIONS TURÍSTICAMENT VIABLES EN GENERAL PER AL PATRIMONI

Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni literari català

Montserrat Caba, vocal d'Espais escrits i directora del Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu

L'entitat Espais Escrits us agraeix haver-nos convidat a participar en aquesta taula rodona, ja que és una oportunitat de donar-vos a conèixer la nostra existència i la tasca que desenvolupem. Agraïm especialment aquesta invitació a Carme Bergés, la directora del Museu de Cervera que avui ens acull.

L'entitat que avui us presentem, *Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català* és una associació sense afany de lucre que agrupa tot un ventall d'entitats de naturalesa ben diversa escampades pels territoris de parla catalana, amb un denominador comú: la vinculació a la figura i l'obra, al llegat, en definitiva, d'un escriptor.

La que aleshores era la "comissió promotora" d'aquesta entitat que actualment és Espais Escrits va intentar trobar l'encaix dins de l'estructura ja existent en l'Administració Pública d'aquests centres que vetllen per la conservació i la difusió del patrimoni literari. En aquell moment es va evidenciar la dificultat que hi havia a atorgar la mateixa consideració al patrimoni material que a l'immaterial – en el nostre cas el literari. I és que, en parlar de patrimoni literari, no tan sols estem parlant de la conservació dels llegats "tangibles" dels escriptors (manuscrits, epistolaris, fotografies, objectes personals...), sinó que també parlem del llegat de la paraula, del particular univers de cada escriptor.

Sovint és difícil fer-se entendre quan enfoquem aquesta qüestió. La literatura es construeix amb l'element base d'una cultura que no és altre que la llengua i en aquest cas la nostra, la catalana. La llengua és del tot immaterial, dit molt planerament, no és res més que un conjunt de sons, de signes que ordenats d'una determinada manera adquireixen un significat. La llengua fa la funció de transmissió, és el vehicle de comunicació per excel·lència. I la literatura és la llengua feta art, com ho faria un orfebre amb un metall noble. I l'escriptor, l'orfebre. Per tant, si parlem de patrimoni intangible, immaterial, no ens podem oblidar de la literatura, de la paraula en definitiva, dels seus continguts. I cal remarcar-ne la importància que té, ha tingut i tindrà en el si de la nostra societat.

L'any 2005, davant la necessitat d'articular i estructurar aquesta xarxa d'entitats relacionades amb la literatura que ja existia de fet en el nostre territori, neix Espais Escrits amb el suport de la Institució de les Lletres Catalanes. Els socis fundadors: Fundació Josep Pla, Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, Fundació Jacint Verdaguer, Fundació Brossa, Fundació Palau i Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.

Tal com els estatuts disposen, Espais Escrits ha de complir les següents funcions: donar suport als associats, afavorir els intercanvis i la cooperació entre els seus membres, censar i vetllar per la preservació de tots els elements –tant materials com immaterials– que constitueixen aquest patrimoni, vetllar pels llegats documentals, bibliogràfics i simbòlics dels escriptors i afavorir la integració a l'associació, difondre la tasca en la promoció de la literatura que realitzen els associats i representar els seus membres davant d'altres organismes.

Podem formar part d'aquesta entitat totes aquelles cases, museus, fundacions, arxius, associacions, biblioteques, grups d'estudi i persones vinculades amb el llegat dels escriptors en llengua catalana. Actualment, després de quatre anys de vida, Espais Escrits compta amb 41 associats i amb noves peticions d'admissió. El balanç d'aquests quatre anys llargs d'existència és, pensem, realment positiu, resultat d'una tasca sostinguda –per part de les persones que l'encapçalen– de difusió del projecte d'Espais Escrits en diversos àmbits. En un breu recorregut pels projectes i activitats que es duen a terme, en destacariem els següents:

El Seminari sobre Patrimoni Literari i Territori que s'organitza cada any des del 2005 en col·laboració amb la ILC. Coherents amb la nostra percepció de la literatura lligada al territori, el Seminari és itinerant i podem dir que és una activitat ben consolidada. El darrer seminari que hem celebrat ha estat fa pocs dies, a Folgueroles, amb el lema "La mirada indirecta com a memòria literària".

La creació i manteniment d'un portal web (<http://www.espaisescrits.cat>) , el projecte bàsic i fonamental d'Espais Escrits a través del qual, a banda de trobar-hi les informacions bàsiques, podem accedir a les entitats o ens associats, al Mapa Literari Català, a les notícies i agenda d'activitats d'Espais Escrits i dels seus associats, als programes i a les actes dels seminaris, enllaços, etc.

El Mapa Literari Català que acabem d'esmentar en relació amb el portal web i que mereix atenció a banda. Aquest projecte s'ha anat desenvolupant en diverses fases donada la seva complexitat. En aquests moments, el MLC és una aplicació multimèdia en 3D i que incorpora imatges i textos dels nostres escriptors relacionats amb tot un seguit d'espais simbòlics de la nostra literatura. Si hi accedim tenim l'oportunitat de fer un vol virtual per damunt del territori, un viatge per la geografia literària catalana i seguir algunes rutes literàries, vitals, etc. que s'hi ofereixen. I ja podem anunciar que a no trigar presentarem una versió del Mapa Literari Català totalment renovada, la versió 2.0.

La novetat pel que fa a projectes d'aquest any 2009 és "La frase del dia", en un intent de trobar noves formes de donar a conèixer l'obra dels escriptors. Properament, doncs, s'incorporarà al portal web d'Espais Escrits una nova aplicació que permetrà que diàriament a la portada del web es destaquï un breu fragment o citació extreta de l'obra dels escriptors representats a Espais Escrits.

Avui, aquí, hem parlat molt del vessant turístic del patrimoni intangible: festes, llegendes, tradicions,... de la seva viabilitat, dels recursos generats per a la seva difusió, de la memòria... Avui per avui, i segurament a conseqüència de la nostra història recent, vivim uns temps en què la necessitat de recuperació o preservació de la memòria col·lectiva – que justament molt sovint passa per la memòria individual – ha impulsat tot un seguit de projectes i grups de recerca que hi treballen. En aquesta línia i des d'Espais Escrits pensem que la literatura juga un paper important, encara que diferent, en la preservació de la memòria.

La literatura no ens transmet la realitat "històrica", però sí que treballa a partir de la realitat viscuda per l'escriptor, que en arribar al lector ja ha passat pel filtre dels records, de la imaginació, de l'experiència personal de l'autor. En aquest cas, l'escriptor fa de mediador, però d'una manera molt diferent a com ho fa un historiador, la tasca del qual està sotmesa a l'exigència del rigor. Una altra faceta de l'escriptor és la de creador, creador de nous móns, de vides, de paisatges, de sentiments... que prenen forma en la seva imaginació i més tard en la del lector. L'escriptor també actua com a transmissor dels corrents de pensament o de l'estètica que prima en el moment que li ha tocat viure. Tot plegat fa que l'escriptor, el literat, construeixi un món amb dinàmica pròpia que sol portar una gran càrrega simbòlica que esdevindrà part de la memòria col·lectiva, en aquest cas de la literària.

Aquesta memòria col·lectiva literària és també des del nostre punt de vista una part important del nostre Patrimoni Cultural, perquè forma part de l'imaginari col·lectiu i ha esdevingut amb el temps un referent tant important i simbòlic com ho pot ser qualsevol fet històric, monument o tradició.

Potser el repte és aquest, cercar l'espai que correspon a la literatura en la nostra societat que tendeix a cercar la concreció, la materialitat de les coses, més que no pas la intangibilitat. Justament, però, és la literatura la que en molt casos atorga un valor afegit a uns llocs o espais concrets. En aquest sentit i des d'Espais Escrits creiem que cal identificar els espais patrimonials literaris tal com es fa amb els llocs de memòria històrica. I és potser per aquesta via que caldrà trobar l'encaix, crear sinèrgies amb altres àmbits, el món educatiu, el turisme...

RUTA 1714. Itinerari per cinc escenaris de la Guerra de Successió

Magda Gassó, cap de Gestió de Difusió i Documentació del Museu d'Història de Catalunya.

El Govern de Catalunya va constituir el juny de 2006 la **Comissió Catalunya 2014** amb la voluntat de commemorar el 300 aniversari de la Guerra de Successió. Amb motiu de l'aniversari, el Museu d'Història de Catalunya va efectuar, entre els anys 2007 i 2008, una exposició temporal, de títol *Catalunya i la Guerra de Successió*, de la qual resta un interessant llibre-catàleg i una suggerent ruta.

Amb el senzill i inequívoc nom de **Ruta 1714** s'estructura, de moment, a l'entorn de cinc equipaments patrimonials, conjunts monumentals, que són propietat de la Generalitat de Catalunya i que gestiona el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Els cinc escenaris de la Guerra de Successió són: la Seu Vella de Lleida, la Universitat de Cervera, la torre de la Manresana dels Prats de Rei, el castell de Cardona i la casa Rafael de Casanova de Moià. Tots cinc, localitzats prop de l'eix transversal, cosa que facilita molt la comercialització i la difusió de la ruta en el territori.

Tot plegat té com a objectiu donar a conèixer el patrimoni des d'un punt de vista alternatiu al medieval, que és el que li correspon i el legítima. Fer una lectura moderna, del segle XVIII, a uns monuments que bàsicament són vistos com a seu o catedral, torre o castell. En el cas de la universitat i la casa natal de Rafael Casanova, construïts a la mateixa època que ens correspon, els promoció i els vincula a un fet comú. També, com no podia ser d'altra manera, recuperar i divulgar la memòria de la Guerra de Successió.

La Ruta 1714 s'emmarca en les polítiques de turisme cultural i de les rutes de caràcter històric i patrimonial. Vol compatibilitzar patrimoni i turisme sota un eix temàtic de caràcter històric a l'entorn de la Guerra de Successió. Alhora, posar en valor un patrimoni històric i artístic que no està precisament en la primera línia del consum turístic del país, que seria arran de mar o de muntanya. Ans al contrari, tots cinc monuments estan a l'interior, a la Catalunya central. La Ruta 1714 vol l'equilibri entre la preservació i la recerca, la difusió i la promoció turística. Esperem, sincerament, que sigui així.

El tema fonamental i primer que dona sentit a la ruta és una guerra i les circumstàncies històriques, socials i culturals del seu temps. Els anys que van del 1700, en què mor sense descendència Carles II, fins al Decret de Nova Planta, de 1716. Setze llargs anys de conflicte bèl·lic entre els partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria i les tropes borbòniques de Felip V, en l'escenari del nostre país.

La Ruta 1714 passa per paisatges i entorns variats i dinàmics que van de la ciutat de Lleida, a ponent, fins al Bages, tot travessant la Segarra i l'Anoia. La ruta es pot fer d'esquerra a dreta, de dreta a esquerra, tota de cop o de mica en mica. Tan se val. Arreu s'hi trobaran un full explicatiu, amb les corresponents indicacions pràctiques, així com uns panells de fàcil lectura. Totes dues coses, full i panells, inclouen el castellà i l'anglès, a més del català. Són grans, vistosos i senzills de seguir.

Ara per ara, formen part de la Ruta 1714:

Seu Vella de Lleida

L'imponent turó de la Seu de Lleida, encimbellat pel campanar, compta amb un passat complicat que la visita no pot amagar. La capitulació, el 12 de novembre de 1707, de la ciutat de Lleida davant les tropes de Felip V va ser després de dos mesos de setge. La rendició per manca de reforços portà una important repressió i la presa simbòlica de la fins aleshores catedral. Quan l'exèrcit borbònic va ocupar l'edifici, la nau central es feia servir com a hospital de sang, el convertiren en presó i posteriorment, a partir de 1749, en caserna. L'edifici es va dividir en tres plantes i diverses dependències d'ús militar. La militarització del barri va ser completa i absoluta. Amb les pedres de les antigues construccions es va fer la fortificació actual.

Universitat de Cervera

La construcció del monumental edifici, segons plànols de l'arquitecte militar Francesc Montagut, modificats més tard per l'enginyer francès Alexandre de Rez, va ser entre 1718 i 1804. Just finalitzada la guerra, Felip V va signar el decret que feia efectiva la universitat, l'11 de maig de 1717. Es va convertir, un cop suprimides les altres sis universitats, en l'únic centre d'estudis superiors de Catalunya. El nou poder s'assegurava un altre camp de control sobre el país. El conjunt, una gran obra de l'arquitectura catalana del segle XVIII, s'organitza a l'entorn de dos claustres separats per la capella o paranimf. Tot d'un grandios estil barroc.

Torre de la Manresana

L'alta torre circular de la Manresana, únic element que resta de l'antic castell medieval de frontera, va ser l'escenari d'una decisiva batalla de la Guerra de Successió. Al seu redós, entre setembre i desembre de 1711, s'enfrontaren les tropes austríacistes i les tropes borbòniques, capitanejades pel duc de Vendôme. La torre va esdevenir l'observatori estratègic del comandament aliât, sota el mariscal Guido von Starhemberg. L'objectiu de l'exèrcit borbònic era controlar l'altiplà calafi per tal de facilitar l'assalt de Cardona i avançar cap a Barcelona. El dels aliats era garantir l'arribada de reforços i subministraments.

Castell de Cardona

Els baluards del castell i la vila de Cardona són el gran escenari on cal ubicar la resistència davant l'avançada de les forces borbòniques. Tres episodis hi destaquen: el setge de trenta-quatre dies dels mesos de novembre i desembre de 1711, les batalles d'agost i octubre de 1713 i la capitulació definitiva del castell, el 18 de setembre de 1714, una setmana després de Barcelona i quan tot el país ja estava en mans de Felip V. La conversió de vell castell a fortalesa moderna va ser a l'any 1691, quan es feren les corones de baluards que encerclen el recinte medieval. El castell de Cardona va poder mostrar la seva utilitat defensiva en el decurs de la Guerra de Successió. Es mantingué com a plaça militar fins al 1903.

Casa Rafael Casanova

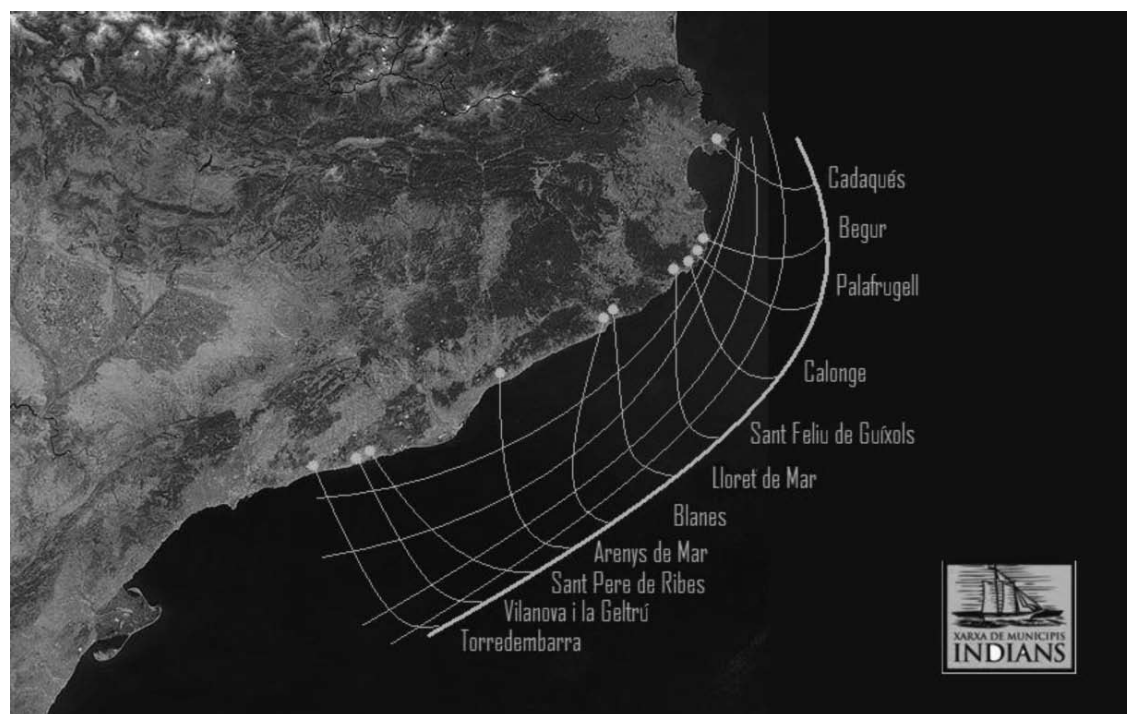
Edifici del segle XVI on va néixer Rafael Casanova i Comes (Moià, c.1660- Sant Boi, 1743), últim conseller en cap de Barcelona i heroi de la defensa de la ciutat durant el setge de les tropes borbòniques de 1714, durant la Guerra de Successió. Aquesta antiga casa pairal del moianès, ara habilitada i museografiada, permet mostrar la història d'una família benestant, els Casanova, que gaudien d'una sòlida posició econòmica, i la història de la pròspera vila de Moià, així com la figura i l'activitat política i militar de Rafael Casanova, especialment durant el setge de Barcelona.

La Ruta 1714, tot just començada, ha de créixer en dimensió, Talamanca, Sant Boi, Vic i altres han i volen prendre-hi part. També, ha d'avançar, en activitats i pes específic, fins a esdevenir una ruta d'abast nacional.

“El Món Indià”. Reptes i Oportunitats

Eva Casals, coordinadora de la Xarxa de Municipis Indians.

És en el si de l'organització on es generen els reptes, sorgeixen les qüestions i es donen els condicionants per a la Gestió de l'intangible. Per això primer cal presentar breument la Xarxa de Municipis Indians.

La Xarxa de Municipis Indians

La Xarxa de Municipis Indians és una associació cultural formada per 11 municipis catalans, que són: Torredembarra (Tarragona), Vilanova i la Geltrú, Sant Pere de Ribes i Arenys de Mar (Barcelona), Blanes, Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Calonge, Palafrugell, Begur i Cadaqués (Girona).

L'àmbit d'actuació és ampli. Abraça un total de 250 km de costa catalana, 11 realitats locals diferents. El turisme com a realitat socioeconòmica comuna i un passat de relacions amb Amèrica, representat pels indians, és l'àmbit temàtic del projecte i el nexa d'unió entre els municipis.

Pel que fa a organització, la Xarxa depèn orgànicament dels municipis. L'Assemblea General, que és l'òrgan màxim de govern de l'associació, i la Junta Directiva estan formades pels alcaldes i regidors dels municipis membres. La Secretaria General és l'òrgan tècnic de l'associació i està ubicada de forma permanent a Begur. La Presidència és rotativa; ara la té Begur, fins al 2010.

Els municipis cooperen per al desenvolupament d'un projecte comú, amb la finalitat de millorar el coneixement de les relacions mantingudes entre els municipis i Amèrica. I, per impulsar la creació d'eines que contribueixin a la recuperació, conservació, difusió i promoció del llegat dels indians.

Així es constitueix formalment l'associació ara fa cosa d'un any.

D'entrada es marquen dos objectius:

En el camp patrimonial l'objectiu és impulsar accions per al coneixement, salvaguarda i difusió del patrimoni indià, urbànic, arquitectònic, històric, cultural, tangible i intangible, dels municipis membres.

Vam comprovar que tot i que existeixen múltiples publicacions i estudis sobre els indians i el seu context històric, en el món local, existeix una manca d'identificació, conservació i posada en valor d'aquells elements materials, immaterials i de la història oral que són fruit i testimoni de les relacions mantingudes entre Amèrica i Catalunya. Aquesta realitat i la manca de posada en valor del conjunt patrimonial és la causa per la qual, progressivament, hem vist com anaven desapareixent en els nostres pobles i ciutats elements patrimonials, en el nostre cas d'interès pel fet indià.

Per això definim el projecte d'Inventari del Patrimoni Indià, com a eina de coneixement i gestió dels recursos patrimonials. Ens dóna una metodologia per a la identificació dels elements indians, ordena la informació associada al patrimoni, ens informa de l'estat de conservació (això ens ajuda a suggerir mesures de protecció), ens aporta continguts i ens ofereix una visió de conjunt on queden paleses les diferències i dinàmiques compartides que caracteritzen els municipis.

En el camp turístic l'objectiu és impulsar accions per al disseny i comercialització de productes turístics i culturals, relacionats amb el fet indià. El problema és l'estacionalització de la temporada turística i la necessitat d'ampliar l'oferta complementària al tradicional sol i platja.

L'objectiu en aquest àmbit es centrava en primera instància a disposar d'una eina que ens permetés conèixer, classificar i ordenar els recursos culturals, productes culturals i turístics que estaven desenvolupant els municipis membres entorn del fet indià. Ja existeixen itineraris (Vilanova i la Geltrú, St. Pere de Ribes, Begur) visites guiades i teatralitzades (Lloret de Mar i St. Pere de Ribes), fires d'indians (Begur i Cadaqués), equipaments culturals d'interès com el Museu del Mar o Can Garriga a Lloret de Mar (vivenda dels Garriga) o Can Bassa, la casa de la família Bassa – Rocas a Palafrugell.

No obstant això, era necessari la definició i disseny d'un pla estratègic que definís, estructurés i planifiqués la creació del producte.

El passat mes de setembre va ser presentat a l'Assemblea General el Pla Estratègic per a la creació del producte turísticocultural. I a començaments de l'any vinent tindrem enllestit l'Inventari de recursos i productes indians.

Un dels primers passos duts a terme, doncs, va ser la diferenciació entre la línia patrimonial i la turística de l'organització. Tot d'una es va començar a treballar per definir estratègies i projectes per separat i adequats a cada àmbit d'actuació, tenint sempre en compte la realitat i els problemes del territori, i els interessos comuns.

Simplificant. Al turisme, l'interessa tenir el patrimoni en condicions, ben conservat i accessible per poder crear producte i promocionar el territori. I la difusió i promoció del patrimoni és una de les formes fonamentals per aconseguir la seva posada en valor efectiva i la seva rendibilització social.

Una màxima que caracteritza la XdMI és el diàleg entre patrimoni i turisme, fruit del plantejament del projecte, on els termes coneixement i difusió de la història, accessibilitat al patrimoni i promoció del territori han estat una constant.

El Món Indià i les oportunitats de l'intangible

Partim de la definició tradicional de l'indià, *indiano o americano*: va ser aquell que emigra a Amèrica a la recerca de fortuna i retorna al seu país d'origen amb el capital aconseguit. S'acota el període històric des del Decret de Lliure Comerç dictat per Carles III l'any 1778 fins al 1898, data en què l'imperi espanyol va perdre les darreres colònies: Cuba, Puerto Rico i Filipines.

El fenomen migratori es dóna principalment durant el s.XIX. Les relacions amb Amèrica, però, comencen amb l'arribada de Colom, perduren amb la conseqüent colonització fins a la independència de les colònies i es reprenen durant l'exili provocat per la Guerra Civil espanyola fins als nostres dies, on el fenomen migratori s'està donant a la inversa.

Però, evidentment, era necessari acotar el període.

Per identificar i formalitzar l'intangible era necessari anar més enllà de la definició tradicional, i anar més enllà del fenomen migratori. Com hem vist a la XdMI l'interessen les relacions mantingudes amb Amèrica, que van ser comercials, econòmiques, culturals i socials i de quina forma han quedat impreses en el nostre entorn més proper en forma de patrimoni.

És en aquest marc ens plantejem la identificació, l'estudi i la formalització dels indians com a intangible.

Partim del concepte de representativitat. Ens preguntem, què representen els indians i com es manifesten en el territori?

El fet indià com a representació d'un període històric. Els àmbits temàtics

Els indians, en primera instància, representen un fenomen migratori, la marxa de milers de catalans cap a Amèrica, principalment, durant el s.XIX. D'entrada ens trobem amb el fet que es poden realitzar tantes lectures del fet indià com indians hi ha (retornats o no, amb èxit o amb fracàs), o més ben dit com històries d'indians hi ha documentades. Pagesos, mariners, pescadors, comerciants, flequers, sabaters...

Endinsar-nos en la seva història indiana ens convida a fer un passeig per temes d'abast europeu com el comerç transatlàntic, l'esclavisme o el colonialisme. I ens apropa temes de la història de Catalunya com la navegació, la industrialització, la Renaixença o el modernisme.

El context històric, en el cas dels indians, és fonamental per entendre, interpretar i difondre adequadament l'intangible.

Els indians com a representació d'una classe social

És d'aquesta forma que sabem que els indians formen part de l'imaginari col·lectiu. Fonamentalment es mantenen en el record com a representació d'una classe social, generada amb el retorn de capitals americans i emmarcada en la burgesia del moment. Aquest aspecte ens arriba a través de la història oral, gràcies als testimonis dels descendents d'indians, les famílies i les anècdotes i el record dels més grans del poble.

Un gran nombre de catalans recorden que el besavi va marxar a Amèrica.

Les expressions "tenir terra a l'Havana", "perdre la maleta a l'estret" o "més es va perdre a Cuba" formen part de la nostra llengua.

Els indians com a pont entre cultures

Les relacions amb Amèrica van ajudar a construir un pont entre cultures i entre famílies. És habitual trobar noms i cognoms catalans al continent. Les relacions familiars entre continents encara es mantenen vives, després de generacions. La influència de la cultura catalana es manté viva i present a l'altre cantó de l'Atlàntic, com Cuba, on han impulsat la Ruta dels Catalans.

Però els catalans no van relacionar-se tan sols amb Cuba i Puerto Rico. Sí, el nombre d'emigrants documentats és molt superior que a d'altres països americans, però limitar l'àmbit a aquests dos països significaria aplicar un criteri quantitatiu i no qualitatiu. La XdMI opta per prendre "les històries" dels indians per la seva significació amb relació al conjunt i per la seva capacitat d'apropar-nos a les relacions entre països i cultures.

La creació de la marca cultural

És a partir d'aquest conjunt d'apropaments al fet indià que sorgeix el terme Món Indià, amb què pretenem crear un marc comú. Emprem el terme com a marca cultural, per diversificar les mirades cap a l'intangible. Aquest pas ens permet desenvolupar discursos més coherents històricament i més fidels al territori, on el patrimoni (com a vehicle de la història) no se'ns presenta individualment, sinó en forma de conjunts i com a part d'una història local.

El patrimoni indià i l'intangible associat

Seguint amb el discurs fet fins ara entenem per patrimoni indià el conjunt d'elements que són fruit i testimoni de les relacions mantingudes entre Catalunya i Amèrica.

No entraré a fons en el tema dels elements patrimonials, ja que no és el tema d'avui. Sí comentaré que el classifiquem en immoble, moble, natural i immaterial. El patrimoni documental és present com a fonamental font d'informació, peça clau per al coneixement de la nostra història.

Identifiquem en el conjunt del territori dels municipis membres, més de 250 elements d'interès. Trobem vivendes, asils, hospitals, escoles, jardins, fonts, espècimens botànics, panteons, esglésies, ermites, expressions orals, les havaneres... Tots aquests elements ens aporten informació a partir de l'intangible associat a ells o sigui de la seva història i, especialment, de la història dels seus promotors.

Fa uns mesos hem engegat el projecte d'Inventari del Patrimoni Indià (projecte a llarg termini). En aquest projecte parem especial atenció a l'intangible (o sigui la història), a tot aquest Món Indià associat al patrimoni.

Després de l'experiència tinguda fins ara, ens ha ajudat molt haver definit el concepte Món Indià. Ens ajuda a entendre millor les contribucions fetes pels indians a Catalunya, la relació que aquests van mantenir amb Amèrica i enriqueix enormement la història dels recursos patrimonials.

Les oportunitats

Les oportunitats se'ns presenten amb el patrimoni com a vehicle de la nostra història i identitat cultural.

Com hem vist els indians formen part de l'imaginari col·lectiu.

Existeix una diversitat d'elements i conjunts patrimonials presents al territori.

L'intangible, la història associada a ells, a part de tenir interès històric, té un gran potencial en el camp turístic. Sobretot per la creació de productes vinculats al turisme vivencial i de l'experiència personal. Tal com recull el Mapa de recursos turístics intangibles de Catalunya.

Els indians es manifesten en el territori de forma diversa. Aquest és el gran potencial. Això és la base i el gran atractiu per a la creació de producte turístic i cultural.

ELS REPTES

Els reptes se'ns plantegen en la creació de producte cultural o turístic a partir d'uns recursos patrimonials que tot i tenir un gran potencial, primer ens són força desconeguts en el conjunt, en alguns casos no estan protegits i presenten evidents mancances quant a accessibilitat.

Aquest problema, però, d'entrada no és competència de turisme, el coneixement, la recerca de la història i el patrimoni local, les intervencions de conservació, la posada en valor del patrimoni i identitat local, l'accessibilitat cultural als recursos... és competència del sector cultural, els arxius, el patrimoni i l'urbanisme.

Aquí trobem el repte pel que fa a organització, coordinar i "agermanar" els dos projectes de la XdMI. Atendre les dues dinàmiques de gestió, la patrimonial i la turística alhora, amb plantejaments ben diferents i amb actors igualment diferenciats.

El repte és en la capacitat de gestió i el bon criteri de les organitzacions en primer lloc, la implicació i el suport de les administracions públiques en segon lloc i en la major cooperació entre patrimoni i turisme per tal de trobar solucions als problemes compartits.

Reviure el patrimoni. El naixement de la Generalitat de Catalunya

Carme Bergés, directora del Museu Comarcal de Cervera

El per què d'aquesta elecció

- Idoneïtat de la proposta per la confluència d'interessos
- Producte en construcció

Passat: arrenca d'un projecte anterior

Present: commemoració oficial del 650è aniversari del naixement de la Generalitat

Futur: eix vertebrador d'un CAT que s'ubicarà a Cervera

Perills

- Manca d'un referent monumental clar i potent
- Cal construir un discurs a partir d'escasses restes físiques d'envergadura menor
- A priori és un producte turístic poc atractiu
- Cal analitzar la viabilitat del projecte que té més a veure amb la implicació social (visitants/usuaris i autòctons) i els recursos destinats al seu manteniment i difusió que amb la pròpia qualitat del projecte
- Temàtica amb una forta càrrega política i per tant, altament sensible
- Pot generar un discurs políticament potent però també políticament advers si cau en manipulacions i discursos erronis
- Perill de manipulació de la informació que allunyi al ciutadà/visitant

- Rigorositat del discurs amb plantejaments divulgatius i atractius
- El naixement de la Generalitat no és un fet concret que pugui situar-se en un lloc (Cervera) i en un moment precís (1359) sinó que és producte d'un procés polític lent i complex
- La concreció de les Corts de Cervera el 1359 ens permet la creació d'un discurs complex

Oportunitats

- Creixement econòmic de Cervera i la comarca de la Segarra
- Reforç d'una autoestima minvada i revalorització d'una geografia i d'un paisatge "oblidat"
- Reforç de la identitat d'un destí actualment NO turístic
- Situació de Cervera dins el mapa cultural i turístic català
- Producte amb una càrrega simbòlica de primer ordre
- Posicionament del patrimoni com un eix vertebrador de noves polítiques locals
- Contrapunt al discurs distorsionat que ha produït històricament l'edifici de la Universitat. OPORTUNITAT per dissenyar un discurs històric veraç que projecti i posi en valor el paper de Cervera en la història de Catalunya.

Actuacions

Tres nivells d'un mateix projecte:

Programa commemoratiu

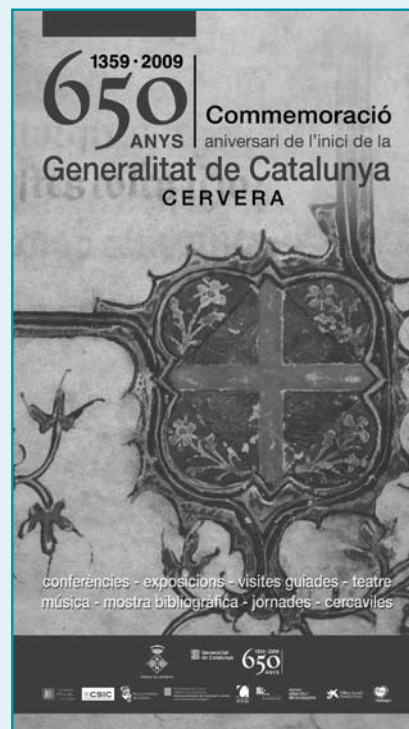
Programa i pressupost tancat de rendibilitat alta

Programa local

Vinculat al programa commemoratiu i al programa nacional

Programa nacional

D'abast nacional i forta implicació local

Programa commemoratiu 650è aniversari

Programa “ex professo”:

Exposició itinerant
Website
Material i activitats didàctiques
Recreacions teatrals
Jornades i conferències científiques

Avantatges:

Pressupost tancat
Alta rendibilitat
Vinculació amb el territori
Cobertura d'un ampli sector de públics
Posada en valor de les institucions pròpies

Programa local

Connexió amb el programa commemoratiu i amb el programa nacional:

Itinerari i tríptic

Avantatges:

Vincula el territori amb la creació d'un discurs nacional
Ampliació de l'oferta turística de qualitat

Programa nacional

Pla de Dinamització de Producte Turístic de la Xarxa de Centres d'Acollida Turística de Catalunya

CAT de Cervera: La Generalitat

